

Remissvar

Ålands landskapsregering
Lagberedningen
registrator@regeringen.ax

Er referens
ÅLR 2019/676

Datum
2019-03-11

Kontaktperson
Johanna Fogelström-Duns, myndighetschef

Utlåtande om förslag till äldrelag för Åland

ÅOM 2019/05

På begäran från Ålands landskapsregering, lämnar Ålands ombudsmannamyndighet (ÅOM) härmed sina synpunkter på förslag till äldrelag för Åland.

Bakgrund

Förslaget till äldrelag för Åland syftar till en omstrukturering av kommunala myndigheter och Ålands hälso- och sjukvård för att bättre möta de ökade behov av relaterade tjänster och service som väntas som följd av att andelen äldre i befolkningen växer. Lagförslaget omfattar alla personer som är berättigade till åldersperson, samt personer med nedsatt funktionsförmåga som beror på åldrande oberoende av kronologisk ålder. Liksom förslaget till socialvårdslag inriktar sig äldrelagen på att flytta tyngdpunkten från korrigerande till främjande insatser och tidigt stöd, med en tydligare helhetssyn och stärkt klientfokus. Målsättningen är att fler äldre ska kunna bo kvar hemma och färre behöva vistas på institutions- och serviceboenden. Lagförslaget omfattar även inrättandet av äldreråd med syfte att stärka delaktighet och demokratiskt inflytande i beslut som rör den äldre befolkningens levnadsförhållanden. Äldrelagen ska komplettera övrig lagstiftning om socialvård och hälso- och sjukvård.

Utlåtande

Kvalitetssäkring

Bestämmelserna som refereras i lagförslagens 20 § vad gäller kvalitetssäkring är viktiga. Klientombudsmannen kommenterade i myndighetens verksamhetsberättelse 2016 att anhängiga berättat att de känt att de uppfattas som besvärliga då de påpekat brister inom äldreomsorgen. Det har även till klientombudsmannen framförts att det förekommit en rädsla för att ens framföra sitt missnöje till personal inom socialvården. Rädslan har bottnat i att man fruktat för repressalier för den berörda klienten på boendet. Förbud mot repressalier vid påpekande om missförhållande eller uppenbar risk för missförhållande bör naturligtvis även omfatta berörd klient och inte enbart person som gjort anmälan.

Kännedom om rättigheter

Vad gäller lagförslagens 11 § rådgivning och andra tjänster som främjar välbefinnande är det viktigt att kommunen proaktivt och som del av serviceplaneringen informerar om klientens rättigheter och vilka möjligheter för stöd

som ingår i vuxensocialt arbete. ÅSUB:s undersökning om ekonomisk utsatthet och social trygghet 2016 visar att det tex finns ett underutnyttjande av utkomststöd bland den äldre befolkningen trots att vi vet att framförallt ensamboende kvinnor över 65 år är en grupp där risken för att leva i ekonomisk utsatthet är stor.

Strukturella hinder för delaktighet

Om lagstiftarens målsättning är att fler äldre ska bo hemma längre, så bör man samtidigt ytterligare främja stöd för infrastruktur som kan öka mobilitet och samtidigt förebygga isolering och ensamhet. Idag råder tex avsaknad av hiss i många åländska flerfamiljshus, vilket är ett strukturellt hinder för många personers rörlighet (ej exklusivt för den äldre andelen av befolkningen).

Ett annat strukturellt hinder för delaktighet är de krav som den ökade digitaliseringen av tjänster och service generellt i samhället ställer. För en del av den äldre befolkningen är det ett reellt problem att inte längre själv kunna sköta vissa ärenden som tex betala räkningar då viss digital utrustning och kompetens förutsätts. Man upplever sig i det här avseendet diskriminerade. Förutom att uppmuntra till deltagande i utbildning och kurser i digital kompetens så kunde man fundera på att även den här typen av hjälp kunde ingå i hemservice eller andra socialvårdstjänster som utvecklas för medborgare som behöver särskilt stöd i en omgivning som genomgår snabb teknologisk förändring (ej exklusivt för den äldre andelen av befolkningen).

Jämställdhetsperspektiv

Landskapsregeringen konstaterar att äldrelagen är en lag som berör kvinnor i högre utsträckning än män. Man konstaterar även att det kan förekomma att kvinnor flyttar till serviceboenden i förtid då det finns behov av tjänster i hemmet som inte kan tillgodoses inom ramen för hemservice. Samtidigt finns målsättningen att fler ska bo hemma längre och då kan det tyckas beklagligt att det inte redan nu ingår förslag eller skrivningar om att graden av jämställda tjänster inom socialvården ska öka. Det är ändå positivt att lagstiftaren uppmärksammat frågan och informerar om att man arbetar för att nå målet om mer jämställda tjänster.

Med tanke på målsättningen att fler äldre ska kunna bo kvar hemma istället för på institutions- och serviceboenden, vore det relevant att ta del av analyser av vilka eventuella konsekvenser på jämställdheten det kan få vad gäller de yngre närstående som tar hand om sina äldre. Vi kan anta att det fortfarande är en större andel kvinnor/döttrar som vårdar och/eller tar hand om sina äldre släktingar.

Detaljerade kommentarer

Ålands ombudsmannamyndighet välkomnar skrivningen i lagförslagets 8 § att myndighetens årliga redogörelse för klientens och patientens ställning och rättigheter på Åland ska tas i beaktande när kommunen utvärderar socialservicens kvalitet och tillräcklighet. Vi vill uppmärksamma lagstiftaren på att tjänsten som nu är inrättad vid Ombudsmannamyndigheten enligt landskapsregeringens beslut ÅLR 2014/1942 heter patient- och klientombudsman (och inte klient- och patientombudsman). För att inte låsa lagtexten vid en viss tjänst så kan man ytterligare överväga att anta skrivning i stil med: "I utvärderingen ska också de iakttagelser beaktas som har framförts i Ålands ombudsmannamyndighets årliga redogörelse vad gäller klientens och patientens ställning och rättigheter."